

ჟურნალ შინიძე

ქუთაისის “დაკარგული თაობა” (80-90-იანი წლების ქუთაისელი პოეტები)

ქუთაისის “დაკარგული თაობა” - ასე წარმოადგინა ჟურნალმა “ალტერნატივამ” ქუთაისელ შემოქმედთა ერთი ჯგუფი (“ალტერნატივა”, №25; 2004). ეს იყო პირველი ნაბიჯი იმ ჩაკეტილი სივრცის გასარღვევად, რომელშიც 80-90-იანი წლების ქუთაისის ლიტერატურული თაობა აღმოჩნდა. 2010 წლის მაისში ქუთაისში გამოცემულმა პოეზიის ანთოლოგიამ (“შუკაბანი”) 80-90-იანი წლების ქუთაისური პოეზიის შედარებით სრული სურათი წარმოაჩინა: თემურ ამყოლაძე, გია ბერაძე, რამაზ ბერეკაშვილი, დათო ბუაძე, ზაზა გამეზარდაშვილი, ნანა გასვიანი, ზურაბ დათუაშვილი, მირიან ებანოძე, თორნიკე ერისთავი, გიზო თევაძე, ნარგიზ თევაძე, თენგიზ თოფურიძე, ეკა ლომიძე, მარსიანი, ლერი მურუსიძე, ნინო ნიშნიანიძე, ფერიდ სიმსივე, გოჩა სხილაძე, ნინო ტოფაძე, გივი ტყეშელაშვილი, ბელა უჩაძე, ლელა ფიროსმანიშვილი, ეკა ქაჩია, გელა ლაჭავაძე, მანანა ლურჯუმელიძე, ცირა ყურაშვილი, მამა გოჩა (ჩიტცი), სერგო წურწუშია, გია ხოფერია.

ფრაზა “დაკარგული თაობა”, როგორც ცნობილია, ლიტერატურულ ტერმინად ჰემინგუეის მეგობარმა გერტრუდა შტაინმა დაამკვიდრა. ამ ჯგუფს მიაკუთვნებენ მწერლებს, რომლებმაც განიცადეს პირველი მსოფლიო ომის საშინელება, დაკარგეს დემოკრატიზმის გადაარჩენის იმედი, რწმენა ტრადიციისა, მომავლისა და ანარქისტულ თვალსაზრისზე დადგნენ. აქედან გამომდინარე, თუ საფუძვლიანად ჩაეუკირდებით 80-90-იანი წლების ქუთაისელი პოეტების შემოქმედებით მრწამსს, მსოფლმხედველობრივსა და ესთეტიკურ პრინციპებს, მხოლოდ პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ მათ “დაკარგული თაობა”. 80-90-იანი წლებში განვითარებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოვლენების ფონზე დაკარგულობის შეგრძნება ზოგადი მოვლენაა იმ პერიოდის მთელს ქართულ მწერლობაში: ღირებულებათა გადაფასების მკვეთრად მიმდინარე პროცესებმა, დემითოლოგიზაციის ფენომენმა და მრავალმა სხვა მიზეზმა საერთოდ ექვემდებარა დააყენა ქართული ლიტერატურის საზრისის საკითხი.

“ტერმინი “დაკარგული თაობა” ხშირად გამოიყენება და ამ სახელს აბსოლუტურად განსხვავებული ბედისწერის თაობებს არკმევენ. ყველაზე საინტერესო კი ისაა, რომ ეს განსაზღვრება ყველაზე უკეთ და ბუნებრივად ესადაგება იმ თაობებს, რომლებიც ღირებულებების, მაღალი ლიტერატურის პოზიციებიდან, საბოლოო ჯამში, “დაკარგულნი კი არა, “გადაარჩენილნი” აღმოჩნდებიან. ლიტერატორის პიროვნული, დროებითი “დაკარგულობა” უძველესი მოვლენაა, მაგრამ ახალი ეპოქების ინტენსიურმა და, შეიძლება ითქვას, ჭარბმა ლიტერატურულობამ, პიროვნული დაკარგულობა კოლექტიურ დაკარგულობში გადაზარდა, კოლექტიური კი ვინ იცის, ეროვნულშიც კი. პატარა ქვეყნის

ლიტერატურებს გააჩნიათ დიდ მსოფლიო ლიტერატურაში დაკარგულობის, პერიფერიულობის განცდა და წარმოიდგინეთ, რამდენად შეიძლება დიდი იყოს იმ თაობის დაკარგულობის განცდა, რომელიც პატარა ქვეყნის პერიფერიაში ცხოვრობს და იქაც კი მკითხველის აღიარებასა და ყურადღებასა მოკლებული. ასეთ სამმაგ დაკარგულობაში აღმოჩნდა ქუთაისელ მწერალთა ის თაობა, რომელიც მართლაცადა იმსახურებს საზოგადოების ყურადღებას. ზაზა გამუზარდაშვილის, მანანა ღურჭუმელიძის, ცირა ყურაშვილის, მარსიანისა და სხვათა შემოქმედებაში არის რაღაც ლიტერატურისათვის პირველადი მნიშვნელობის. ამიტომაც ეს მოჩადობებული წრეები (და არა წრე) უნდა გაირღვეს. სივრცე ნელ-ნელა იხსნება და ქუთაისელთა დაკარგულობის "მარგინალურობა" თანდათან მიეცემა დავიწყებას (იათაშვილი, 2004 გვ. 22.)

ქუთაისი, როგორც მაღალი ლიტერატურული გმოვნებისა და ტრადიციების ქალაქი, სამართლიანად ითვლება ქართული მოდერნიზმისა და ავანგარდიზმის მექადა. "დაკარგული თაობის" ერთ-ერთი წარმომადგენელი — მარსიანი, ერთმანეთს ადარებს მეოცე საუკუნის დასაწყისისა და საუკუნის მიწურულის ლიტერატურულ ქუთაისს და თვლის, რომ ქუთაისში მეოცე საუკუნის მიწურულს ლიტერატურული ძალების ისეთსავე მაღალ კონცენტრაციას ჰქონდა ადგილი, როგორც საუკუნის დასაწყისში: "ოღონდ ეგაა, - წერს იგი - 10-20-იანი წლების ქუთაისში დაფრთიანებული თაობა დღეს საყოველთაოდ ცნობილი და აღიარებულია, კლასიკის კუთვნილებაა, 80-90-იანი წლების თაობა კი ჩიხში მოექცა (მარსიანი, 2004 გვ. 1-4).

თუ ლიტერატურის განვითარების ზოგადი წესების მიხედვით ვიმსჯელებთ, მსგავსი ზიგზაგები კანონზომიერი მოვლენაა, მაგრამ როცა სხვადასხვა მიზეზთა გამო მწერლობა დახშული სივრცის პირობებში მუშაობს, თავისთავად ჩნდება დაკარგულობის შეგრძნება, თავს იჩენს სუბიექტური აღქმები, ეპატაჟის მცდელობები და ა.შ. ეპატაჟს, ანუ საზოგადოების სტერეოტიპული აზროვნების შერყევას რაღაც უცნაურის თქმით ან ქმედებით, გაცნობიერებულად თუ გაუცნობიერებლად, ყველა ლიტერატურული თაობა მიმართავს. თუმცა ქუთაისის "დაკარგული თაობის" შემოქმედება არ შემოიფარგლება მხოლოდ ეპატაჟის მცდელობით. ავანგარდისტული ძიებანი მათი მხატვრული აღქმის თავისებურებებიდან მომდინარეობს.

ლიტერატურაში ახალი თაობის მოსვლა ყოველთვის ძირეულ კატაკლიზმებთან არის დაკავშირებული. ამას ლიტერატურის თეორეტიკოსები თაობათა ბრძოლას ეძახიან. ბრძოლა ხდება არა მხოლოდ ხელისუფლების ძალმომრეობის მექანიზმის წინააღმდეგ, არამედ ძველი, ახლებისთვის მიუღებელი, დრომოქმული ნორმების წინააღმდეგ. "ჩემი თაობა დაკარგული თაობა იყო — წერს მწერალი ვაჟა გიგაშვილი, რომელსაც ტოტალიტარიზმის პირობებში უზღებოდა მუშაობა, - არც ხელისუფლება გვაძლევდა არსებობის საშუალებას და არც თავად გვსურდა, გვემუშავა დაკვეთით. ჩვენ გვქონდა ეპატაჟის მცდელობები, რაც იმ პერიოდისთვის სრულიად გამართლებული იყო. ვამბობ, რომ ეს იყო მცდელობები, რადგან მაშინდელი ხელისუფლება არ უშვებდა ეპატაჟისტების დაჭფუფებების შექმნას - ეპატაჟისტებს მაშინვე ასამართლებდნენ და ფიზიკურად ანადგურებდნენ".

სოციალისტური რეაღზომის ბატონობის პირობებში, განსაკუთრებით ცისფერყანწელთა ტრაგიკული ხვედრისა და, საერთოდ, სისხლიანი 37-ის შემდეგ, ე.წ. “დათბობის წლები” გამოკლებით, ქართული ლიტერატურა სტრუქტურული ჭაობის წინაშე აღმოჩნდა. სწორედ ამ სტრუქტურული შტამპების რღვევის მცდელობად უნდა აღვიქვათ ის ანომალიური გამოვლინებები, რასაც ადგილი აქვს 80-90-იანი წლების ქუთაისელი პოეტების შემოქმედებაში. მარსიანის აზრით, ლიტერატურული ძიებანი, ზოგჯერ უკიდურესად თამამი ექსპერიმენტები ცალკეულ ქუთაისელ ავტორთა შემოქმედებაში იყო და არის: თამამი ავანგარდიზმი, რეალობის გროტესკული აღქმა, ენობრივი აღქმია, “კრანიონიზმი” (“თავისქალიზმი”) და სხვა ქმნის იმ სტრუქტურას, რომლითაც ძირითადად ხასიათდება ამ თაობის ქუთაისური ლიტერატურა. მათ შორის თამამი ექსპერიმენტებით გამოირჩევიან რამაზ ბერეკაშვილი, გია ხოფერია, ცირა ყურაშვილი, ზაზა გამეზარდაშვილი, მანანა ლურჯუმელაძე და სხვა.

მანანა ლურჯუმელაძემ ქართულ პოეზიაში განავრცო კარნავალური მოტივები. იგი ყველაზე “ზმაურიანი” გზით მოვიდა პოეზიაში. მას, ელენე დარიანისა და დიანა ვაჩნაძის დაარად, აკრიტიკებდნენ, ამტყუნებდნენ, მაგრამ კითხულობდნენ. მ. ლურჯუმელაძის კარნავალური პოეზია ფაქტობრივად ჯანყია, ბუნტია იმ პერიოდში გაბატონებული ყალბი ეთიკის წინააღმდეგ. იგი ადამიანებს გამჭვირვალე ნიღბებით ხატავს. პოეტს სურს, გაყინული სტერეოტიპები დაამსხვრიოს. მისი ენა კარნავალურ-მოედურია, ლექსის სტრიქონებში “ყირაზე გადადის გონჯი არლეკინი”, ლექსის ლირიკული გმირი ჩაჩითა და კლოუნის შარვლით დატანტალავს და სატირის მათრახით სდევნის სიყალბეს, ხელოვნურობას. ამ სითამამის მიღმა დაკვირვებული მკითხველი დაინახავს ლირიკული გმირის მარტოსულობას, შინაგან ტრაგიზმს. აკაკი ბაქრაძის აზრით, მწერალი-არლეკინის არსებობა გულისხმობს სასოწარკვეთილი განწყობილების არსებობასაც. კარნავალური სიცილი მანანა ლურჯუმელაძისათვის ის იარაღია, რომლითაც იგი ებრძვის შიშს, რუტინას, გაბატონებულ, გაქვავებულ, არაბუნებრივი ყოფის აბსურდულობას.

ენობრივი პოეზიის ნიშნით შეიძლება განვიხილოთ პოეტისა და ფილოსოფოსის მირიან დებანიძის შემოქმედება. პოეტისა და თეოლოგის გოჩა სხილაძის აზრით “ენიდან, საგნებიდან უნდა მოხდეს გაცვითილი მნიშვნელობების მოცილება, რომ ლოგოსმა, ყოფიერების არსებამ შეძლოს ენაში შემოსვლა. მალარმე ამ მოვლენას ცარიელ ტრანსცენდენციას უწოდებს, მაგრამ ცარიელი ტრანსცენდენცია არ არსებობს, პოეზიის მეშვეობით ლოგოსი შემოდის... პოეზია ენის არქეოლოგია და რესტავრაციაა” (გ. სხილაძე, 2006, გვ. 3-4).

სტრუქტურული ჭაობის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებად შეიძლება ჩაითვალოს 90-იანი წლების ქუთაისში ლიტერატურული დაჯგუფებების ტრადიციის განახლება. 1991 წელს ქუთაისში იქმნება ლიტერატურული გაერთიანება “ურანი”, რომლის პრეზიდენტად მარსიანს ირჩევენ. მაგრამ იმდროინდელმა პოლიტიკურმა ენებათაღელვამ და ეკონომიკურმა სიღატაკებამ ამ ჯგუფსაც დაუხშო გზა. მათ მოახერხეს მხოლოდ გაზვით “ურანის” ერთი ნომრის გამოშვება. და ერთხელაც ჟურნალ “განთიადის” ფურცლებზე გამოჩნდა ერთად თავმოყრილი მათი ნამუშევრები. შემდეგ, საუკუნის მიწურულს, როცა უკვე “ურანი” დაშლილი იყო, თევგიზ თოფურიძის რედაქტორობით,

ლიტერატურულ გაზეთ “ცაის” ხუთი ნომერი გამოვიდა; შეიქმნა, აგრეთვე, ახალი ლიტერატურული გაერთიანება “მარიოტა”, რომლის პრეზიდენტიც ჯერ ცირა ყურაშვილი იყო, შემდეგ იგი ნანა გასვიანმა შეცვალა. “მარიოტამ” ჟურნალ “ი.ა.ს.” ერთი ნომერი გამოცა, მირიან ებანოიძის რედაქტორობით. ამჟამად ქუთაისის “დაკარგული თაობის” წარმომადგენელთა უმრავლესობა შემოკრებილია ჟურნალ “ენიგმას” რედაქციასთან. ამ ჟურნალის რედაქტორია მწერალი ცირა ყურაშვილი. ჟურნალი არ იფარგლება მხოლოდ ქუთაისელთა შემოქმედების პუბლიკაციით. მასში იბეჭდება ნებისმიერი თაობის მწერალი, დიდი ადგილი ეთმობა ახალ სახელებს, თარგმანებს, კრიტიკულ წერილებს. 2006 წლის მესამე ნომერში წარმოდგენილ ნაწარმოებთა შორის აღსანიშნავია კრიტიკოს როსტომ ჩხეიძის წერილი “პაველ ინგოროყვა — ქართული სულიერების ციხე-სიმაგრე”, ინტერვიუ შიო მღვიმელის ქალიშვილთან — ქეთევან ქუჩუკაშვილთან; ცირა ყურაშვილის ლექსები, გოჩა სხილაძის ესეები “სახის დაბრუნება” და “ენაში გაჩენილი ყვავილი”.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ლიტერატურული ჯგუფები აღარ არის ერთი რომელიმე მიმდინარეობით შებოქილი; ფაქტობრივად, 20-ანი წლების დაჯგუფებების შიგნითაც მაშინვე თავი იჩინა რამდენადმე განსხვავებული ესთეტიკური მრწამსის, შეხედულებების არსებობამ. ჯგუფს, გარდა ერთიანი ლიტერატურული მიმდინარეობისა, მრავალი სხვა ფაქტორი ქმნის, რაც გადაჭაჭვულია ფსიქოლოგიის, სოციოლოგიის და თუნდაც, უპირველესად, ლიტერატურული პერფორმანსისა და სხვა საკითხებთან.

ის ფაქტი, რომ მწერალთა დაჯგუფებები აღარ არის ერთი რომელიმე ესთეტიკით შებოქილი, თავისთავად არის ახალი მიმდინარეობა, “ახალი ესთეტიკა”, ამიტომ მწერალთა დაჯგუფებებთან მიმართებაში ლიტერატურის ისტორიისათვის ერთადერთ ამოსავალ კრიტერიუმს აღარ უნდა წარმოადგენდეს ერთიანი ლიტერატურული მიმდინარეობაზე აქცენტირება. ქუთაისის დაკარგული თაობის შემოქმედებაში გარკვეული სახის ეკლექტიკურობასთან ერთად იკვეთება ერთიანი ლიტერატურული იდეისადმი ერთგულება. მათი თუნდაც უკიდურესობამდე მისული ავანგარდული მცდელობები ქართული ლიტერატურული ტრადიციების შენარჩუნებისა და გამრავალფეროვნებისაკენ არის მიმართული. “დაკარგული თაობის” არაერთი წარმომადგენლის შემოქმედება ღირებულია როგორც მხატვრულ-ესთეტიკური, ასევე მსოფლმხედველობრივი თვალსაზრისით. ავანგარდისტულ-მოდერნისტულ ძიებების გვერდით 90-იანი წლებიდან ჩნდება პოსტმოდერნისტული ტენდენციები. ამ მხრივ საყურადღებოა მირიან ებანოიძის, მარსიანის, გოჩა სხილაძის მეტალიტერატურული ტექსტები. ღირიულობასთან შერწყმული მედიტაციებია ცირა ყურაშვილის, ნანა გასვიანის პოეზიაში, შინაგანი ტრაგიზმის შეგრძნებები ახლავს თემურ ამყოლაძის შემოქმედებას. ერთი სიტყვით, ქუთაისის “დაკარგული თაობის” დაკარგულობაში არსებითად შეიძლება ვიგულისხმოთ მათი დატოვება ოფიციალური ლიტერატურის მიღმა. თანამედროვე დასავლური ლიტმცოდნეობა ასეთ პრაქტიკებს ალტერნატიულ ლიტერატურას უწოდებს, ამიტომ შემთხვევითი არ იყო ჟურნალ “ალტერნატივის” დაინტერესება ქუთაისის “დაკარგული თაობის” შემოქმედებით.

სიმბოლურია ისიც, რომ ამჟამად ჩვენს ხელთ არსებული ორი ანთოლოგია (1919; 2010) გარკვეულწილად აჯამებს მეოცე საუკუნის დასაწყისისა და

დასასრულის ქუთაისის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას. 1919 წელს ქუთაისში გამოცემულ „ახალი პოეზიის ანთოლოგიაში“ („კირჩხიბის“ გამოც., 1919) წარმოდგენილმა ავტორებმა (გლაკტიონ ტაბიძე, ტიციან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, ნიკოლო მიწიშვილი, შალვა კარმელი, ელენე დარიანი (პაოლო იაშვილი) და სხვ.) საფუძველი ჩაუყარეს ახალ ეპოქას, ახალ ესთეტიკას, რომელმაც ფაქტობრივად დღემდე ასაზრდოვა მეოცე საუკუნის ქართული პოეზია. ქუთაისის დაკარგული თაობის ლიტერატურული ექსპერიმენტები, განსაკუთრებით 90-იანი წლების შემდგომი ძიებები მიგვანიშნებს, რომ პოსტმოდერნული ეპოქის გამოწვევებმა სხვა სააზროვნო სივრცის წინაშე დააყენა ქართული ლიტერატურა.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ალტერნატივა, 2004 - ე. „ალტერნატივა“, №5., თბ., 2004.
- ახალი პოეზიის ანთოლოგია, ქუთაისი: „კირჩხიბის“ გამოც., 1919.
- მ. ებანოიძე, 2008 - მ. ებანოიძე, „შარგალიტი და სიცარიელე“, ლექსები, პოემა, ქუთაისი: საგამომც. ცენტრი, 2006. ე. „არილი“, 15 აგვისტო, 2008.
- მ. ებანოიძე, 2009 - მ. ებანოიძე, „კლასიკის კვლევა არაკლასიკურ ეპოქაში“, ქუთაისი, 2009.
- ე. ენიგმა, №3. 2006.
- ე. ფ. ლიოტარი, 1994 - ჟან ფრანსუა ლიოტარი, პასუხი კითხვაზე: რა არის პოსტმოდერნიზმი, ე. პოლილოგი, 1994, №3.
- ლიტ. თეორია, 2006 - ლიტერატურის თეორია, XX საუკუნის ძირითადი მეთოდოლოგიური კონცეფციები და მიმდინარეობები. თბ., 2006.
- შუგაბანი, 2010 - პოეზიის ანთოლოგია „შუგაბანი“, 2010. შპს „ზომლი ენ“.
- ა. ოლივა, 1994 - ა. ოლივა, ხელოვნების ახალი აქტუალობა, ე. პოლილოგი, 1994, №3.
- ზ. შათირიშვილი - ზ. შათირიშვილი, არტისტული ყვავილებიდან არტყვავილებამდე, www.lib.ge/.
- დ. ჩიხლაძე, 2005 - დ. ჩიხლაძე, დემითოლოგიზაციის ფენომენის შემოტანა ახალ ქართულ პოეზიაში, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 2005, №7.
- დ. ჩიხლაძე - დ. ჩიხლაძე, ენობრივი პოეზიის დღევანდელი მდგომარეობა საქართველოში www.lib.ge/authors.php.

ZHUSHUNA SHAINIDZE**KUTAISI “THE LOST GENERATION”**

The phrase “lost generation” was coined as a literary term by Gertrude Stein, a friend of Ernest Hemingway. The writers who outlived the horror of the World War I, lost the hope of survival of democracy, the faith of tradition and future and adopted anarchistic point of view were regarded as the Lost Generation. Since then the term ‘Lost Generation’ bears different interpretation and this name is given to the generations with absolutely different fate and worldview. Among them are the poets and literary men from Kutaisi of 80s and 90s. In the end of the century they appeared to act in double-closed space because of social-political situation of the country. Many researchers (like Marsiani, Iatashvili and others) note that creative works of Kutaisi Lost Generation are valuable with their artistic-esthetical level as well as with ideological viewpoints. Along the vanguard-modernistic researches of the 90s there appear post modernistic tendencies as well. It is quite interesting to note Mirian Ebanoidze’s, Marsians’s, Gocha Skhiladze’s meta-literary texts. The period is influenced with deep lyricism poetry of Tsira Kurashvili, Nana Gasviani; Temur Amkoladze’s poetry is marked with the feeling of inner tragedy. Manana Ghurchumelidze extended carnival motives in Georgian poetry. She describes people with transparent masks, those resulting in a kind of irritation. Manana Ghurchumelidze’s language is carnival-square, writing style – grotesque. In the rhyme lines she walks in fool-cap and trousers, “ugly Arlekin makes head over heels” and persecutes imaginations, artificialness, and false aestheticism by the scourge of satire.

In May 2010, the anthology of poetry (“Mzekabani”) presented relatively full picture of Kutaisi poetry of 80-90s: Temur Amkoladze, Gia Beradze, Ramaz Berekashvili, Dato Buadze, Zaza Gamezardashvili, Nana Gasviani, Zurab Datuashvili, Mirian Ebanoidze, Tornike ErisTavi, Gizo Tavadze, Nargiz Tavadze, Tengiz Topuridze, Eka Lomidze, Marsiani, Leri Murusidze, Nino Nishnianidze, Peride Simsvive, Gocha Skhiladze, Nino Topadze, Givi Tkeshelashvili, Bela Uchadze, Lela Piroshmanishvili, Eka Kajaia, Gela Ghachava, Manana Ghurchumeladze, Tsira Kurashvili, Father Gocha (Chitidze), Sergo Tzurtzumia, Gia Khoperia..

Kutaisi - “Mecca of Georgian modernism and avant-gardism” (L. Dvalishvili), the town distinguished with greatest literary styles and traditions still carries on the traditions of Georgian poetry and fills it with new traits.